

MEMÒRIA DEL SEGUIMENT ARQUEOLÒGIC A LA

VIA LAIETANA, 55-61

(BARCELONA – BARCELONÈS)

Codi MHCB: 168/04

Data de la intervenció: 11 d'agost al 10 de setembre de 2004

Bertha Durà López

Gener de 2007

ÍNDEX

1. FITXA TÈCNICA.....	3
2. ENTORN GEOGRÀFIC I HISTÒRIC.....	4
3. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS.....	6
4. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ.....	16
5. METODOLOGIA.....	17
6. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS.....	19
7. CONCLUSIONS.....	21
8. BIBLIOGRAFIA.....	22
ANNEXES	
- Repertori estratigràfic.....	26
- Documentació fotogràfica.....	28
- Documentació planimètrica.....	31

1. FITXA TÈCNICA

NOM DEL JACIMENT	Via Laietana, 55-61
UBICACIÓ	Ciutat Vella Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 431024 Y: 4582310 Z: 12,362 a 11,456 m s n m
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	11 d'agost al 10 de setembre de 2004
PROMOTOR	Telefònica
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Bertha Durà i López

2. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC.

El control arqueològic que s'ha fet de l'obertura i excavació d'una rasa del qual se'n presenta aquesta memòria, s'ha dut a terme al nucli antic de Barcelona.

El terme municipal de Barcelona se situa a la costa mediterrània, sobre una superfície gairebé plana (el Pla de Barcelona). El Pla limita pel sud-est amb el mar i pel nord-oest amb una barrera muntanyosa, la Serralada Litoral, que el separa de la veïna depressió del Vallès, mentre que s'expandeix cap al nord-est i el sud-oest fins als límits naturals que marquen les artèries fluvials del Besòs i del Llobregat. Les coordenades entre les quals s'estén són 2°7' a 2°11' de longitud est de Greenwich i 41°22' a 41°27' de latitud nord.¹

La funció de capital de Barcelona ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica del Pla, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció nord - sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs - Congost - Ter); accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell, el primer, i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon².

En aquesta plana, quasi completament urbanitzada avui, es destaquen tres zones clarament distingibles³:

- a) El nucli antic, que restà clos fins a la desaparició de les muralles, a mitjans del segle XIX, es situa prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc, que s'aixeca suaument sobre el Pla i cau bruscamment sobre la mar, facilitant així la defensa del litoral. En aquesta zona s'hi poden diferenciar tres àrees:
  - un nucli central anomenat barri gòtic, situat damunt el Mont Tàber, que correspon a la primitiva ciutat romana.

---

¹ SANZ, 1988, pàg. 17, 19 i 21.

² AA. VV., 1982, pàg. 68.

³ AA. VV., 1982, pàg. 68.

- al voltant d'aquest nucli central trobem tot un seguit de ravals que es van formar en època medieval i que s'inclogueren dins el perímetre de les muralles aixecades durant el segle XIII: les vilanoves del Pi, de Santa Anna, de la Mercè, de Sant Cugat, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar o dels Arcs, entre d'altres.
  - els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir, la Rambla i el Raval, van començar a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins del tercer recinte fortificat que es bastí al llarg de la segona meitat del s XIV.⁴
- b) Una sèrie de petits nuclis de poblament més densos, antics pobles forans creats a l'entorn de la ciutat, sense possibilitat d'aproximar-se a la Barcelona emmurallada per evidents raons estratègiques. No fou fins a les darreries del segle XIX i principis del XX, una vegada enderrocades les muralles, que anaren essent annexionats a la ciutat.
- c) Al nord de la ciutat antiga es localitza una àmplia zona quadriculada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX (l'Eixample del Pla Cerdà), quan caigueren les muralles medievals que encotillaven el creixement urbanístic de la ciutat. L'Eixample va representar la unió entre la Barcelona vella i els municipis del Pla, i permeté alhora el creixement demogràfic i urbanístic modern, ultrapassat els darrers decennis per un creixement sovint caòtic i incontrolat que ha arribat, amb caràcter marcadament suburbial, als racons més extrems de la plana i ha amenaçat tota la muntanya.

---

⁴ HURTADO, MESTRE i MISERACHS, 1995, pàg. 120-121.

3. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIIONS ANTERIORS

D'entrada cal fer atenció a tres premisses bàsiques que caracteritzaran espacial i temporalment la Via Laietana.

En primer lloc, fer esment a l'evolució històrica de les divisions político-administratives de la ciutat, ja que sovint no responien a la configuració geogràfica d'aquesta, sobretot en aspectes lligats a les activitats econòmiques o la construcció d'habitatges.

En segon lloc es fa necessari sovint, recórrer a documents històrics que proporcionin informació relativa a la funcionalitat dels edificis, als recursos econòmics de les persones que hi vivien... és a dir, als diferents usos del sòl en general. D'aquesta forma es podran obtenir uns resultats molt més acurats que permetran posteriors interpretacions sobre els espais ocupats a Barcelona al llarg de la seva història.

Finalment cal destacar la importància de la muralla, d'època romana, medieval i moderna, una construcció que s'aixecà i es destruí en diferents fases segons les necessitats polítiques, econòmiques i socials del moment i que va condicionar sempre l'espai disponible i la fesomia general de la ciutat.

La zona on s'ha realitzat el control arqueològic va formar part del *suburbium* o àrea de terreny íntimament lligada a la *Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino*, fundada el segle I a. C., en època d'August.

Des de començament del segle IX el territori de la ciutat de Barcelona s'amplià amb l'establiment dels primers nuclis de població situats fora del recinte que englobava la muralla romana, constituint burgs o barriades, anomenades també vilanoves, establertes al voltant de centres d'ordre econòmic o religiós com és el cas d'esglésies, el mercadal, el port o hospitals. Poc a poc les muralles anaren perdent el valor defensiu i la funció aglutinadora i proteccionista exercida durant més de 900 anys. A la fi del segle XI la muralla romana havia perdut tota la seva funcionalitat com a recinte defensiu⁵ tot i que

---

⁵ CUBELES, A. 2004, pàg. 219

el nucli urbà que delimitava continuà mantenint el paper de centre polític i religiós⁶.

Després d'un breu parèntesi de davallada, es va produir durant els segles XII-XIII un moment d'expansió econòmica que es va traduir en l'augment de la implantació de tallers i fleques, la urbanització del *suburbium* al peu de les muralles, el creixement de les zones destinades al conreu i s'inicià la transformació dels espais lliures en horts i posteriorment en habitatges. També a mitjans del s XII, les ordres militars van rebre propietats al territori de Barcelona. L'espai fou dividit gradualment en parcel·les i llogat amb finalitats edificatòries.

Es podien diferenciar quatre àrees dins de la composició urbana de la Barcelona d'aquells moments. Una destinada als intercanvis comercials, una altra situada en una zona propera al mercat, on s'observa una barreja d'activitats comercials i on les residències i els tallers hi tindrien una escassa representativitat i finalment una àrea urbanitzada de naturalesa residencial, el quarter del Pi, zona on es situa la intervenció arqueològica. També es pot distingir un ampli sector destinat a la producció agrícola.

Les viles noves creades al voltant de l'antic recinte emmurallat romà foren el Mercadal, Santa Maria del Mar, Sant Cugat del Rec, Sant Pere, Dels Arcs i Del Pi. En relació amb la funcionalitat dels nous espais ocupats es va esdevenir un procés de creixement de les vilanoves que creà una polarització típicament medieval entre una ciutat d'herència romana amb les funcions de centre polític, religiós i simbòlic, i el burg, on es situen una gran varietat d'activitats comercials i zones de poblament. Aquesta contraposició fou poc a poc diluïda amb la construcció d'un nou recinte emmurallat per tal de garantir la protecció dels nuclis poblacionals recentment creats. Malgrat aquest element, encara perduraven formes d'organització romanes que amagaven la nova realitat urbana de la ciutat; es tracta de la divisió político – administrativa en forma de quarters.

---

⁶ GARCIA i ESPUCHE, A. 1986, pàg. 18

Així doncs, amb l'afany d'encabir i protegir les noves barriades i els edificis establerts fora els límits de la muralla d'època romana es va començar a construir una nova línia defensiva, anomenada per molts el segon recinte fortificat.

Tradicionalment s'ha associat aquesta muralla amb el regnat de Jaume I, essent el primer tram el construït a La Rambla, des del convent de Framenors fins l'àrea propera a l'església de Santa Anna, amb una datació anterior a 1260⁷. Alguns autors⁸ però, plantegen que la presència de portals no implica forçosament que la muralla estigués construïda, doncs està documentada l'existència d'aquests portals al final d'alguns carrers, sense evidència de murs de tancament. Tenint en compte el temps que passa entre la conclusió de les obres de l'anomenat segon recinte i la pèrdua de la capacitat defensiva del mur romà, aquest corrent d'investigació planteja la possible existència d'estructures edilícies aixecades de forma gradual i dotades de caràcter defensiu que haurien anat protegint la ciutat segons l'expansió del seu creixement. La culminació d'aquest sistema de defensa el marca la construcció definitiva d'una fortificació estable.

Pel que sabem fins ara doncs, és difícil proporcionar una cronologia fiable per la construcció d'aquest segon recinte tot i que, a grans trets, es coincideix en situar-lo a finals del segle XIII- inici del segle XIV.

Un cop tractats els aspectes cronològics, cal també fer esment de les qüestions referents a la manera com es va alçar la muralla medieval. La construcció es va veure condicionada per un seguit d'elements tant de caire geogràfic i geològic, com urbanístics. D'una banda, el traçat de la nova muralla es va haver de cenyir tant als edificis com als camins ja existents en l'àrea d'extramurs, amb l'objectiu de protegir el teixit urbà que s'havia anat creant i establir els nous accessos a la ciutat. De la mateixa manera, aquesta fortificació va repercutir en el traçat dels carrers de la ciutat que es van anar obrint segons els nous límits.

---

⁷ CARRERES I CANDI, F. 1913-1918, afirma que aquest tram de muralla es realitzà a partir de 1285.

D'altra banda, la configuració de la muralla també va estar determinada pels accidents geogràfics existents a la zona on es va assentar. El tram de mur que mira a muntanya es va bastir damunt la plataforma pleistocena i prop del graó barceloní, que és un talús erosiu que separa el pla de Barcelona de la part alta de la ciutat. Queda localitzat des de Montcada fins el centre de Barcelona, arribant fins el Clot i Sant Andreu i constituïa un obstacle per les rieres que baixaven, de muntanya cap a mar, que al salvar-lo van anar creant en el seu repeu un con de dejecció. Aquesta posició elevada proporcionà a la construcció un glacis gairebé pla i un domini perfecte de la ciutat, sobretot tenint en compte els 4 m aproximadament del desnivell de l'esmentat graó, sumats a les 13 vares d'alçada dels murs.

La muralla, a més de salvaguardar la ciutat de Barcelona dels enemics, va servir per protegir-la de les vingudes d'aigua. Aquesta, feia les funcions de col·lector de les rieres que hi incidien provinents del vall que s'estenia al nord i que anteriorment penetraven lliurement a la ciutat, impedit que les inundacions vessessin cap al tàlveg interior⁹. Tot i això, es documenten greus problemes de drenatge de les clavegueres i dues grans inundacions de la ciutat¹⁰ que provocaren greus destrosses en alguns portals i panys de muralla.

El tram de muralla de La Rambla fou construït damunt l'eminència formada per la llera alta de la riera d'en Malla i el relleu enlairat en facilitava la defensa. Aquí les muralles també actuaven de dic de contenció del corrent d'aigua que baixava pel costat de llevant i que funcionà durant un temps com a fossar. De fet, La Rambla era un antic torrent que marcava els límits occidentals de l'antiga ciutat romana. El nom llatí *arenno* fou progressivament substituït pel mot arabitjat de "rambla". El costat de llevant, des del Portal Nou fins a mar, igualment fou aixecat damunt l'arenys elevat format per les rieres que baixaven per aquest indret.

---

⁸ CUBELES, A. 2004, pàg. 219

⁹ RIBA ARDERIU, O. 1993, pags. 97-100; 1993, pags. 171-176

¹⁰ 27 d'agost de 1389 (font: AHCB, MS. L-5, *Crònica del Mascaró*, f. 293); 13 de setembre de 1427 (Font: AHCB, DACB, vol. VI, fol. 72). Aquests documents són tractats acuradament a: BARRIENDOS VALLVÉ, M. 1993, pags. 275-280.

La fisonomia de la muralla és encara avui dia un tema força mal conegut. Sabem però, que el segon recinte defensiu fou aixecat amb pedres que provenien de la propera muntanya de Montjuïc, formant un circuit tancat molt més ampli que l'anterior.¹¹ En els murs s'hi obrien un seguit de sageteres i presentava un coronament fet amb merlets i matacans. El llenç de la muralla es veia reforçat per un seguit de torres, part de les quals estaven flanquejant els portals d'entrada a la ciutat, i als seus peus s'hi obria el fossat, sovint ple d'aigua estancada. Pel primer tram de La Rambla les fonts ens parlen de torres de planta poligonal, però per la resta no sabem amb certesa la forma de la seva planta, podent ser semicirculars, quadrades etc.¹²

Pel que fa al traçat i recorregut d'aquest segon recinte emmurallat cal assenyalar que s'inicia a La Rambla, a tocar de mar fins a Canaletes, passa per Plaça de Catalunya, el carrer Fontanella, carrer Trafalgar, Arc de Triomf, Lluís Companys i Passeig Picasso. La zona del Portal dels Orbs o de l'Àngel, rep el nom del carrer situat extramurs on s'hi localitzaven les barraques en les que vivien els esgarrats i gent de mala vida. L'any 1466 s'anomena Portal de l'Àngel en motiu de la petita imatge de l'àngel de la guarda que es col·loca a la porta en record a l'aparició d'aquest àngel a Sant Vicenç Ferrer. En aquest punt s'hi documenten en la cartografia diverses torres adossades a l'exterior de la muralla de les quals és molt difícil entreveure'n la forma i el sistema constructiu emprat, tant com la situació exacta respecte els portals.

El context d'expansió econòmica i la implantació d'un règim jurídic de caire municipal durant el segle XIII van afavorir la divisió administrativa de la ciutat en quaters, amb la Plaça del blat com a centre comercial. El resultat d'aquesta subdivisió foren els quaters de Santa Maria del Pi, Sant Pere, Santa Maria del Mar i Framenors. El sistema de quaters estava basat en una divisió administrativa artificial. Semblaria voler representar una geometria essencial, la unitat de la ciutat (seguint els models cosmològics romans), tot i que s'obtenen

---

¹¹ FLORENSA FERRER, A, 1962, pàg. 115: tenia un perímetre de 5.096 metres lineals i ocupava una superfície de 131,12 hectàrees.

¹² DURAN I SANPERE, A. 1972. pàg. 192, 204. A la pàg. 207 hi ha un llistat de tots els portals, torres i freus corresponents a les muralles del 1390.

unitats molt dispars per la forma, els continguts sociofuncionals i pel contrast dels seus valors demogràfics.

Així, s'aprecia com perduren certes contradiccions a la Barcelona medieval: per una banda la nova muralla pretén trencar el *corsé* espacial, administratiu i ideològic del recinte romà i aglutinar la diversitat econòmica i social dels nous nuclis poblacionals, i de l'altra, s'imposa un sistema de gestió contributiva que no respon a la nova realitat i que s'inspira en la tradició romana.

Aquesta subdivisió en quarters del s XIII es va mantenir durant el segle XIV (i va seguir funcionant fins a finals del s XVII), malgrat que el centre ja no era de tipus comercial, sinó administratiu: la plaça Sant Jaume. Pel que fa a la funcionalitat dels quarters en el segle XIV, cal assenyalar que el quarter del Pi, amb la parròquia reedificada el 1319 i l'església del 1453, és de tipus residencial (aparentment funcionaris de la cort). En realitat hi ha un alt percentatge tant de llauradors com de prevers. De fet, els fogatges expressen el contrast dels pols de la ciutat. Es tracta d'una àrea de servei, propera al centre, als nuclis de poder civil i religiós, però també hi ha artesans i comerciants, presentant una alta densitat demogràfica.

En èpoques posteriors, la construcció de palaus pertanyents a famílies amb un alt poder adquisitiu reforça el caràcter residencial i potser exclusiu de la zona. Entre la parròquia de Santa Anna i la plaça Nova es pot destacar el Palau de Solterra i els palaus dels marquesos de Caldes de Montbui.

Al contrari que moltes ciutats europees, entre els segles XVI i XVIII, Barcelona manté la seva població dins d'uns límits estables. L'estudi demogràfic indica un equilibri urbà, ja que les pèrdues de contingents poblacionals originades amb la Pesta foren contrarestades per la immigració francesa.

Moltes cases del recinte emmurallat medieval eren ocupades per més d'una família que compartia alguns serveis com la cuina, el pou o el safareig. També s'observa que hi ha propietaris que unien finques veïnes adquirides al

llarg del temps, i d'altres que subdividien grans cases per percebre lloguers o censos. Això es tradueix en una desacceleració de la taxa d'urbanització.

L'anàlisi de la distribució de la riquesa sobre el paisatge urbà del s XVII revela que a l'àrea d'estudi s'hi acusen grans diferències econòmiques i de status, aspecte que ja es presentava a l'edat mitjana. S'hi localitza el pes considerable de les capes superiors de la societat urbana, encara que coexisteixen dins un mateix espai grans mansions senyoriales i grups de cases petites escampades, sense formar grups cohesionats. D'acord amb la compartimentació dels habitatges abans esmentats, era habitual que a les cases grans la part inferior es destinés a botigues o fins i tot es convertia en habitatges de condició inferior, mentre que la part alta era habitada per la família noble.

En relació amb les condicions econòmiques, la irrupció d'Holanda, Gènova i França en el mercat de la Mediterrània va provocar una decadència mercantil i dels oficis del mar entre 1516 i 1716 a la ciutat de Barcelona. Es pot observar que els oficis orientats al consum augmenten considerablement, mentre que aquells orientats als mercats exteriors pateixen una davallada. La zona que ens ocupa revela que només hi ha 3 mercaders i 1 pescador. En canvi es documenta la presència de nombrosos paraires, teixidors, sastres i sabaters. Es veu, doncs, com es produeix una reestructuració dels oficis com a conseqüència de la decadència econòmica.

Les obres urbanes del s XIV s'aturen també en l'àmbit públic (equipaments, carrers, places...). A partir del s XVI es tendeix al benefici de persones i institucions concretes de la ciutat, com la petita aristocràcia i l'oligarquia urbana. No es paralitzen, però, les obres a les muralles, malgrat que l'índole d'aquestes remodelacions ha perdut el caràcter aglutinador dels segles anteriors.

És però el desenvolupament de la indústria cotonera el que defineix l'etapa més puixant, durant els segles XVI i XVII. Els antics tallers llaners es van actualitzant i reconvertint en indústries cotoneres i la capacitat de producció augmenta progressivament, així com la xifra de treballadors. En aquests segles

hi ha un notable creixement de població, obrers dedicats al treball tèxtil. Durant el segle XVIII els canvis tècnics en la indústria tèxtil fan necessari més espai ja que les noves fàbriques amb màquines de vapor no hi caben, i així es traslladen al barri del Raval.

Però els canvis més importants del barri són a causa de les darreres grans reformes urbanístiques de la ciutat: la creació del carrer Princesa i l'enderroc de la muralla a mitjans del segle XIX, i entre 1908 i 1958 la Reforma, és a dir, la construcció de la Via Laietana. L'obertura física de la Via Laietana va afectar uns tres-cents edificis i unes dues mil famílies.

Túnels del futur metro, Via Laietana. (Museu d'Història de la Ciutat)

En el segle XVII les noves tendències defensives, com l'ús de la pólvora, van obligar a reformar part de la muralla existent (és a dir, el tram de muralla de finals del s XIII, però també el construït durant els segles XIV, XV i XVI, dels quals no s'ha fet esment per quedar fora dels límits estudiats en el present treball), donant lloc a la substitució dels antics merlets i la construcció d'un seguit de baluards situats al llarg del circuit defensiu d'època medieval. El baluard que s'hauria pogut documentar en el tram on s'ha intervingut és el que es trobava situat davant del Portal de l'Àngel, i que se sap que fou bastit un cop acabada la Guerra dels Segadors (1652), el resultat de la qual fou el privilegi

militar de la ciutat concentrat a mans de l'Estat central, que va promoure el reforç de la muralla amb la construcció de més baluards, entre 1672 i 1675.

A finals del s XVIII les muralles de la Rambla es començaren a enderrocar per urbanitzar definitivament el carrer i dur-hi a terme el passeig que donarà lloc a l'actual Rambla. Ja en el segle XIX, l'any 1843, es va enderrocar l'edifici dels Estudis Generals, situat al capdamunt del passeig on, quatre anys més tard, es va obrir el portal d'Isabel II. L'any 1854 es va acabar d'enderrocar la resta del recinte defensiu. Aquest havia esdevingut un problema higiènic que impossibilitava el creixement de la ciutat, que s'havia quedat petita a causa del nombre d'habitants que hi residien. La població de Barcelona al segon quart del s XIX experimenta un creixement demogràfic molt important, en estreta relació amb el procés d'industrialització, sobretot del sector tèxtil. Un cop destruïda la muralla (l'única part de muralla que avui en dia encara es conserva és la de Les Drassanes) es van presentar a concurs un seguit de projectes urbanístics per crear el que més tard s'anomenarà l'Eixample.

Però els canvis més importants del barri són a causa de les darreres grans reformes urbanístiques de la ciutat: la creació del carrer Princesa i l'enderroc de la muralla a mitjans del segle XIX, i entre 1908 i 1958 la Reforma, és a dir, la construcció de la Via Laietana. L'obertura física de la Via Laietana va afectar uns tres-cents edificis i unes dues mil famílies.

Túnels del futur metro, Via Laietana. (Museu d'Història de la Ciutat)

L'obertura de la Via Laietana, a la que es va anomenar La Reforma, contemplava la primera reforma iniciada al segle anterior amb la construcció de l'eix transversal Ferran-Jaume-Princesa i l'urbanització de les places Reial i Sant Jaume.

La Via Laietana, que travessa l'antiga Barcelona emmurallada des de la Plaça Urquinaona fins al mar, representa el sanejament del nucli antic i va ser una obra molt ben planificada: clavegueres, pavimentació, enllumenat... fins i tot, els túnels per a la futura línia de metro, que no va començar a construir-se fins vint anys més tard.

De tota manera cal tenir present que, malgrat els beneficis que comportà, no hem d'oblidar l'immens cost social que suposà: les expropiacions no només van afectar als terrenys de la calçada i les voreres, sinó també a una franja de vint metres a cada banda destinada a una nova edificació. Per fer possible tot això, es van enderrocar 2.199 vivendes i 10.000 persones van ser desallotjades.

Des del punt de vista arquitectònic el cost no va ser tan elevat ja que part dels edificis van ser desmuntats i traslladats a altres indrets (cas de la casa del gremi dels calderers traslladada a la Plaça Sant Felip Neri, o la Casa Padellàs, ara seu del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, que es va traslladar a la Plaça del Rei). Però l'entramat urbà medieval va quedar definitivament trencat (vuitanta carrers van ser esborrats del nomenclàtor urbà).

4. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

El control arqueològic de l'obertura d'una rasa de 34 m de longitud a la Via Laietana núm 55-61 va venir motivat per les obres d'ampliació de la canalització i construcció d'una arqueta al núm 55 de la Via Laietana. L'obra constructiva va ser realitzada per l'empresa ITETE subcontractada per Telefònica.

Donat que l'àrea afectada forma part d'una Zona d'Interès Arqueològic i d'alt valor històric de la ciutat de Barcelona, es va plantejar la necessitat de realitzar una intervenció arqueològica preventiva de cara a la possible aparició de restes arqueològiques, seguint el procediment establert per la llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, i el Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

El control arqueològic de l'obra s'encarregà a l'empresa de gestió arqueològica ATICS, S. L., i l'arqueòloga Bertha Durà i López en va assumir la direcció tècnica. Els treballs de control es dugueren a terme durant els mesos d'agost i setembre de 2004 (més concretament de l'11 d'agost al 10 de setembre), sota la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

Amb el control arqueològic es pretenia:

- Localitzar part de l'àrea ocupada per vivendes de la ciutat medieval, en un indret urbanitzat a partir dels segles XI-XII i que va ser enderrocat amb l'apertura de la Via Laietana.

- La zona es troba a prop del recinte emmurallat romà i en el *suburbium* de la ciutat romana on es localitzen vil·les, xarxa de camins i necròpolis.

5. METODOLOGIA

L'actuació arqueològica realitzada a la Via Laietana, 55-61 va venir motivada per l'ampliació de la canalització (34 metres de rasa) i la construcció d'una arqueta per tal de fer una entesa de cable soterrani a la vorera.

En el moment en que van començar a aparèixer restes arqueològiques es procedí a emprar una metodologia sistemàtica i adequada al tipus d'intervenció, utilitzant-se en aquest cas el mètode de registre ideat per Edward C. Harris¹³ i Andrea Carandini¹⁴.

Es tracta d'una metodologia sistemàtica que consisteix en enregistrar objectivament els estrats que s'exhumen amb l'objectiu d'entendre'n la formació, delimitació i ordre de deposició. Per a fer-ho, es numeren els estrats sota el nom d'"unitat estratigràfica" (UE), de manera que se'ls individualitza uns dels altres. Cada UE s'enregistra en una fitxa on s'indiquen les dades que permeten la seva correcta identificació i descripció (ubicació en el jaciment, característiques físiques, posició física respecte a la resta d'UE del jaciment amb les quals es relaciona).

La identificació d'UE s'estableix mantenint l'ordre d'aparició durant el procés d'excavació i es realitza utilitzant una clau, en aquest cas de tres dígitos.

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic: planimetria d'una banda i fotografia de l'altra. La planimetria es concreta en plantes i seccions, les quals ens donen, respectivament, una visió diacrònica i una de sincrònica de les troballes realitzades. Pel que fa al material fotogràfic, és imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats.

Cal esmentar també el tractament que es dona al material arqueològic, si n'apareix durant els treballs d'excavació (no és aquest el cas del control de la present memòria). En primer lloc, es renta amb aigua (sempre que sigui possible per les característiques del material) i se sigla cada peça, per tal de deixar constància del seu lloc de procedència (la sigla consisteix en el codi del jaciment – amb l'any– i la unitat estratigràfica a què pertany el material). I, en segon lloc, les

---

¹³ HARRIS, 1979.

peces preferents, és a dir, aquelles que tenen forma o una decoració prou important, es dibuixen i reben un número, per tal que quedin individualitzades.

---

¹⁴ CARANDINI, 1977.

6. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS

El seguiment arqueològic es va efectuar entre els dies 11 d'agost al 10 de setembre de 2004.

El procediment de treball fou el següent: l'extracció del paviment actualment en ús i de la seva preparació es va portar a terme mitjançant martell compressor; el buidatge de la rasa fins a la profunditat desitjada, en canvi, es va fer de manera manual, utilitzant pic i pala.

Les unitats estratigràfiques que aparegueren durant el procés d'excavació es van anar numerant de manera correlativa a partir del núm. 100, ja que es va donar aquest número identificador a la rasa (Rasa 100).¹⁵

L'estratigrafia que es va documentar a la rasa, de 40 cm d'amplada, fou la següent:

- El nivell de paviment actualment en ús a la Via Laietana (UE 101). Era composta per lloses quadrades de ciment de 40 cm de costat i 6'5 cm de gruix. Cobria la UE 102.
- La UE 102, consistent en un nivell de preparació del paviment actualment en ús a la Via Laietana. Aquest nivell estava format per una capa d'uns 5 cm de gruix de morter de ciment. Era cobert per la UE 101 i cobria la UE 103.
- La UE 103, que era un segon nivell de preparació del paviment actualment en ús a la Via Laietana, en aquest cas de formigó. Tenia uns 22 cm de potència. Es trobava cobert per la UE 102 i cobria l'estrat 104.
- I, finalment, la UE 104, formada per sauló de color groguenc molt homogeni. La presència d'aquest sauló responia molt probablement a obres realitzades per a la instal·lació de xarxes subterrànies de serveis. En aquest sentit, es va constatar l'existència de serveis d'aigua, llum i gas que creuaven transversalment la rasa. No es pogué documentar la potència

total d'aquest estrat, ja que s'estenia més enllà de la profunditat màxima a què es va arribar (uns 60 cm respecte la cota actual del sòl). D'altra banda, era coberta per la UE 103.

---

¹⁵ Vegeu, als Annexes: "Documentació planimètrica".

7. CONCLUSIONS

La intervenció a La Via Laietana núm. 55-61, va servir per constatar la inexistència d'estructures arqueològiques a la zona afectada (aquesta afirmació, és clar, és vàlida únicament fins a la cota màxima a què es va aprofundir, que ja hem especificat que fou d'uns 60 cm).

En concret, únicament es documentà el paviment actualment en ús al carrer i la seva preparació (unitats estratigràfiques 101, 102 i 103) i un nivell de rebliment o anivellament format per sauló groguenc molt homogeni (UE 104). Aquest rebliment cobria serveis moderns (aigua, electricitat i gas), de manera que podem afirmar que la intervenció s'ha portat a terme en una zona molt afectada per la instal·lació d'aquests serveis subterranis.

Així doncs, es pot concloure que la intervenció arqueològica ha tingut resultats negatius, ja que no només no han aparegut estructures dignes d'interès des d'un punt de vista arqueològic, sinó que tampoc no s'ha recuperat material arqueològic.

De fet, les pròpies característiques de la intervenció (l'escassa profunditat a què s'ha instal·lat la canalització telefònica –que ha impedit arribar al nivell geològic–, els reduïts 40 cm d'amplada de la rasa i l'abundant presència de serveis) han dificultat l'obtenció de resultats més útils per a respondre els interrogants plantejats al voltant del poblament i de l'urbanisme de la zona al llarg de la història. En qualsevol cas, però, cal no descartar la possibilitat que hi hagi restes arqueològiques a la zona intervinguda en una cota inferior.

8. BIBLIOGRAFIA

- AA. VV. (1969-1980): *Gran enciclopèdia catalana*. 15 vol. Edicions 62 – Enciclopèdia Catalana, S. A. Barcelona.
- AA. VV. (1982): *Gran geografia comarcal de Catalunya. Volum 8: El Barcelonès i el Baix Llobregat*. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- AA.VV. (1992): “*La ciutat a través del temps. Cartografia històrica*” *Història de Barcelona, Índex*. Barcelona.
- AA. VV. (1999): *Els Barris de Barcelona. Volum I. Ciutat Vella. L'Eixample*. Ajuntament de Barcelona i Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- AMADES, Joan (1984): *Històries i llegendes de Barcelona. Passejada pels carrers de la ciutat vella. Volum I*. Edicions 62. Barcelona.
- BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano (1905): *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX. Tomo II*. Imprenta de Francisco J. Altés y Alabart. Barcelona.
- CABANA, Francesc (1998): *Episodis de la burgesia catalana*. Edicions Proa, S. A. Barcelona.
- CARANDINI, Andrea (1977): *Historias en la tierra. Manual de excavación arqueológica*. Crítica. Barcelona.
- CARRERAS i CANDI, Francesc (dir.) [1913-1918]: *Geografia General de Catalunya. La ciutat de Barcelona*. Establiment editorial de Albert Marín. Barcelona.
- CIRICI, Alexandre (1975): *Barcelona pam a pam*. Ed. Teide 7ª edició (1985). Barcelona.
- CLARAMUNT, Salvador (1984): “La formació del Raval de la Rambla”. A: *El Pla de Barcelona i la seva història. Actes del I Congrés d'història del Pla de Barcelona, celebrat a l'Institut Municipal d'Història els dies 12 i 13 de novembre de 1982*. La Magrana. Barcelona. Pàg. 183-203.

- CUBELES i BONET, Albert; i PUIG i VERDAGUER, Ferran (2004): “Les fortificacions de Barcelona”. A: AA. VV. *Abajo las murallas!!! 150 anys de l'enderroc de les muralles de Barcelona*. Institut de Cultura - Museu d'Història de la Ciutat - Ajuntament de Barcelona. Barcelona.
- DURAN I SANPERE, A. (1972): “*La ciutat al llarg de les seves muralles. Viatge entorn de la darrera muralla*” Barcelona i la seva Història, vol. I. Barcelona.
- FABRE, Jaume; i HUERTAS CLAVERIA, Maria Josep (1977): *Tots els barris de Barcelona. Volum V: L'Eixample i la Barcelona Vella*. Edicions 62. Barcelona.
- FLORENSA FERRER, A. (1962): “*Evolución de Barcelona en la Baja Edad Media*”. Cuadernos de arqueología e historia de la ciudad, III. Barcelona.
- FREIXA VILA, Montse (2001): *Memòria d'intervenció arqueològica a l'Avinguda del Portal de l'Àngel - Plaça Catalunya (Barcelona)*. Servei d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya. Inèdita.
- GARCIA ESPUCHE, Albert; i GUÀRDIA BASSOLS, Manuel (1986): *Espai i societat a la Barcelona preindustrial*. Edicions de la Magrana. Barcelona.
- GARCIA ESPUCHE, Albert i GUÀRDIA, Manuel (1992): “Consolidació d'una estructura urbana: 1300 – 1516”. A: *Història de Barcelona. Volum 3: La ciutata consolidada (segles XIV i XV)*. Dirigit per Sobrequés i Callicó, Jaume. Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona. Barcelona.
- GARCIA ESPUCHE, Albert i GUÀRDIA, Manuel (1992): “De la ciutat de la Ribera a la ciutat de la Rambla”. A: *Història de Barcelona. Volum 5: El desplegament de la ciutat manufacturera (segles 1714-1833)*. Dirigit per Sobrequés i Callicó, Jaume. Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona. Barcelona.

- GUÀRDIA, Manuel (1992): “L’esclat de l’artefacte urbà: 1833-1897”. A: *Història de Barcelona. Volum 6: La ciutat industrial (1833-1897)*. Dirigit per Sobrequés i Callicó, Jaume. Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona. Barcelona.
- HARRIS, Edward C. (1979): *Principios de estratigrafía arqueológica*. Crítica. Barcelona.
- HUERTAS, Josefa; RODRÍGUEZ, Marta (2000): “Muralla medieval de Barcelona: Darreres intervencions arqueològiques”. A: *1r Congrés d’arqueologia medieval i moderna a Catalunya. Actes*. Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval. Igualada. Pàg. 16-23.
- HURTADO, Víctor; MESTRE, Jesús; i MISERACHS, Toni (1995): *Atlas d’història de Catalunya*. Edicions 62. Barcelona.
- MEDINA GUERRERO, Esther (2002): *Memòria d’intervenció arqueològica a l’Avinguda del Portal de l’Àngel, 42-44 (Barcelona)*. Servei d’Arqueologia. Generalitat de Catalunya. Inèdita.
- MEDINA GUERRERO, Esther (2002): *Memòria d’intervenció arqueològica als carrers d’en Roca i Portaferrissa, (Barcelona)*. Servei d’Arqueologia. Generalitat de Catalunya. Inèdita.
- PERELLÓ FERRER, A.M. (1996): “Defensa i fortificació” L’arquitectura civil del segle XVII a Barcelona. Barcelona.
- RIBA, O. (1993): “Assaig sobre la geomorfologia medieval de la ciutat vella de Barcelona. Dins el *III Congrés d’Història de Barcelona. Ponències i Comunicacions: La ciutat i el seu territori, dos mil anys d’història. Balanç historiogràfic d’una dècada*. Institut municipal d’Història. Barcelona.
- SANZ PARERA, Miquel (1988): *El Pla de Barcelona. Constitució i característiques físiques*. Amelia Romero, editora. Sant Cugat del Vallès.

ANNEXES

- **Repertori estratigràfic**
- **Documentació fotogràfica**
- **Documentació planimètrica**

REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'unitat estratigràfica		U. E. : 101.
Sector: Rasa 100.	Fase: --	Cronologia: Segle XX-XXI.
DEFINICIÓ :	Paviment actualment en ús de la Via Laietana.	
DESCRIPCIÓ :	Format per lloses quadrades de ciment de 40 cm de costat i 6'5 de gruix.	
MATERIAL DIRECTOR :		
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a	Equivalent a
	Rebleix a	És reblert per
	Cobreix a 102.	És cobert per
	Talla a	Tallat per
	Es recolza a	Se li recolza
	S'entrega a	Se li entrega

Fitxa d'unitat estratigràfica		U. E. : 102.
Sector: Rasa 100.	Fase: --	Cronologia: Segle XX-XXI.
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment actualment en ús a la Via Laietana.	
DESCRIPCIÓ :	Capa de morter de ciment d'uns 5 cm de potència.	
MATERIAL DIRECTOR :		
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a	Equivalent a
	Rebleix a	És reblert per
	Cobreix a 103.	És cobert per 101.
	Talla a	Tallat per
	Es recolza a	Se li recolza
	S'entrega a	Se li entrega

Fitxa d'unitat estratigràfica		U. E. : 103.		
Sector: Rasa 100.		Fase: --	Cronologia: Segle XX-XXI.	
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment actualment en ús a la Via Laietana.			
DESCRIPCIÓ :	Formigó, amb una potència d'uns 22 cm.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a	104.	És cobert per	102.
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'unitat estratigràfica		U. E. : 104.		
Sector: Rasa 100.		Fase: --	Cronologia: Segle XX-XXI.	
DEFINICIÓ :	Nivell de terraplenament o de rebliment de rases de servei recents.			
DESCRIPCIÓ :	Sauló de color groguenc molt homogeni. L'estrat s'estenia més enllà de la cota màxima de profunditat de la rasa.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a		És cobert per	103.
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Foto 1: Treballs de l'obertura de la rasa a la Via Laietana.

Foto 2: Rebaix efectuat a La Via Laietana 57.

Foto 3: Detall de la rasa durant els treballs constructius al núm. 59-61.

DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

LOCALITZACIÓ GEOGRÀFICA

NOM DEL PROJECTE: INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA REALITZADA A LA VIA LAIETANA 55-61
 Codi MHCB 168/04

MUNICIPI/S: BARCELONA

COMARCA/QUES: EL BARCELONÈS

PROVÍNCIA: BARCELONA

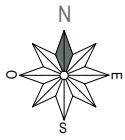

DISSENY I ELABORACIÓ: ALEX MORENO, DAVID SOLER
 BASE CARTOGRÀFICA: INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA
 PROJECCIÓ UTM FUS 31N AMB DATUM EUROPEU DE 1950 (PARÀMETRES ICC/UB)

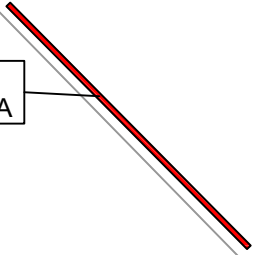
Escala 1:5.000

ZONA INTERVINGUDA

CARRER DE JONQUERES

CARRER D'AMADEU VIVES

VIA LAIETANA

CARRER DE LES MOLES

CARRER COMTAL

CARRER DE LES MAGDALENES

VIA LAIETANA

MUSEU D'HISTÒRIA DE LA CIUTAT
AJUNTAMENT DE BARCELONA

EXCAVACIÓ: INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA REALITZADA A LA VIA LAIETANA 55-61, BARCELONA
Codi MHC: 168/04

ARQUEÒLEG DIRECTOR:
BERTHA DURÀ

PLANIMETRIA:
BERTHA DURÀ

ESCALA NUMÈRICA I GRÀFICA:
1:750
Original DIN-A3

NOM:
PLANTA GENERAL

DATA:
GENER 2007

FULL:
02